

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต: การจัดการกระบวนการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานโดยใช้พิพิธภัณฑ์ Living Museums: Pedagogical Spaces on Learning of Isan Cultural Traditions

กฤตชัย ชุมแสง^{1*}Krittachai Chumsaeng^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในนำเสนอการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) ของพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา ลักษณ์ศึกษาโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในฐานะพื้นที่ของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผ่านคุณค่าของขนบจารีตประเพณีซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์นี้ไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นเพียงแหล่งเก็บรักษาวัตถุหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการสร้างประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในมิติของอีตลีสบสอง พิธีกรรม ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังคงดำรงอยู่ ทั้งนี้การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตไม่เพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้ หากแต่ยังเป็นการสร้าง “การเรียนรู้เชิงพลวัต” ที่ทำให้ผู้เรียน ผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ร่วมกันเป็นผู้ผลิตความหมายใหม่ของวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ บทความนี้ยังได้นำเสนอถึงความเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ การสร้างความซาบซึ้ง และการตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม รวมทั้งการต่อยอดสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ บนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้ากับกระบวนการทัศน์การศึกษาเพื่อความยั่งยืนในระดับชาติและระดับสากล

คำสำคัญ: พิพิธภัณฑ์มีชีวิต การจัดการเรียนรู้ วัฒนธรรมอีสาน อีตลีสบสอง

¹โรงเรียนนครขอนแก่น อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

¹Nakhon Khon Kaen School, Mueang Khon Kaen District, Khon Kaen Province 40000

*Corresponding Author, e-mail: krittachai.c@kkumail.com

Abstract

This article presents the operational framework of the Living Museum at Phumiyalai Museum, a particular school, as a pedagogical learning space that conveys the values of Isan local traditions. The museum is also designed not merely as a repository for artifacts or historical evidence, but as an interactive space facilitating direct experience, participatory engagement, and lifelong learning. This living museum encompasses the dimensions of The Heet Sib Song (Twelve Local Rituals), ceremonial practices, folk performing arts, and traditional ways of life that have endured for the Isan people. Furthermore, the Living Museum serves as a medium for knowledge transmission and the cultivation of dynamic learning, enabling learners and community members to generate new cultural meanings in a contemporary context collaboratively. The article also highlights the role of the Living Museum as a pivotal mechanism for preserving cultural identity, fostering aesthetic and artistic appreciation, and promoting awareness, while simultaneously advancing a learning-oriented society grounded in the diversity of Isan culture. Such an operational approach aligns with educational paradigms that emphasize sustainability at both national and global levels.

Keywords: Living Museum, Pedagogical Spaces, Isan Cultural Traditions, Heet Sib Song

บทนำ (Introduction)

พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำที่หลอมรวมอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าไว้ด้วยกัน ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เก็บรักษาวัตถุ สิ่งของ หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หากยังเป็นพื้นที่ที่บอกเล่าเรื่องราวของมนุษยชาติ และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน พิพิธภัณฑ์จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางในการเชื่อมโยงความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากการทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้สัมผัสและตีความความหมายของมรดกทางสังคมแล้ว ยังเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ความตระหนัก และความเข้าใจในความหลากหลายของโลกที่ถูกส่งผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์จึงไม่ใช่เพียงสถานที่จัดแสดงสิ่งของ (Objects) หรือหุ่นจำลองของวัฒนธรรมเท่านั้น แต่พิพิธภัณฑ์คือพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์องค์ความรู้และการดำรงไว้ซึ่งจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

เมื่อหันกลับมามองที่ประเทศไทย ในหลายชุมชนได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนเอง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ

การจัดการประสบการณ์เพื่อกระตุ้น ส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการใช้พิพิธภัณฑ์ ทำให้การเรียนรู้มีได้อยู่เพียงแค่วันในห้องเรียนเท่านั้น (Nadprasert et al, 2017)

โรงเรียนซึ่งเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เป็นทางการ (Formal Schooling) แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โรงเรียนตั้งอยู่ท่ามกลางสังคมเมืองที่ผสมผสานความเจริญสมัยใหม่เข้ากับรากฐานทางวัฒนธรรมอีสานที่เข้มแข็ง ซึ่งเอื้อให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีลักษณะเฉพาะตัว โรงเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้พิพิธภัณฑ์ในฐานะ “แหล่งเรียนรู้มีชีวิต” ที่สามารถเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ผ่านการลงพื้นที่ การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติ และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การจัดการเรียนรู้ผ่านพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของโรงเรียนแห่งนี้ ไม่ใช่เพียงการผู้เรียนศึกษานิทรรศการหรือชิ้นงานโบราณเท่านั้น แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซาบซึ้งในอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตของผู้คนชาวชีวิตอีสานจากประเพณีฮีตสิบสอง ที่ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า การเรียนรู้ในลักษณะนี้ ช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อรากเหง้าของตนเอง ตลอดจนพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม โรงเรียนจึงมีบทบาทเสมือน “สะพานเชื่อม (Pedagogical Bridge)” ระหว่างพิพิธภัณฑ์ ชุมชนท้องถิ่น และสถานศึกษาเพื่อสร้างผู้เรียนที่เป็นทั้งพลเมืองโลก และพลเมืองท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

บทความวิชาการนี้ใช้กรอบแนวคิดของ Falk and Dierking (2013) เรื่อง โมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โมเดลนี้เสนอว่าการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของสามบริบท ประกอบด้วย บริบทส่วนบุคคล บริบททางสังคมวัฒนธรรม และบริบททางกายภาพ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑ์มีปฏิสัมพันธ์จัดขึ้นสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ของ Kolb (2015) ที่เสนอว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากวงจร 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม การสังเกตและไตร่ตรอง การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และการทดลองปฏิบัติ

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม (Social Constructivism) ของ Vygotsky (1978) ที่เน้นความสำคัญของการสร้างความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรม โดยมีผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์มากกว่า (More Knowledgeable Other) ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการช่วยเหลือแนะนำ (Scaffolding)

การใช้ฮีตสิบสองซบสิบเอ็ดอันพิพิธภัณฑ์มีชีวิตสอดคล้องกับทฤษฎีการประดิษฐ์ประเพณีของ Hobsbawm and Ranger (1983) ซึ่งทฤษฎีนี้อธิบายว่า ประเพณีที่ดูเหมือนดั้งเดิมอาจถูกสร้างขึ้นใหม่หรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทร่วมสมัย นอกจากนี้ ปรัชญาการนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด

เรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ Bourdieu (1986) ที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่สามารถสะสมและแปลงเป็นประโยชน์ทางสังคมได้ และแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ตามทฤษฎีของ Arnstein (1969) ช่วยอธิบายระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมตามฮีตสิบสอง โดยพิพิธภัณฑสถานภูมิวิบูลย์สะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ (Consultation) คือ มีการทำงานร่วมกัน (Partnership) ระหว่างสถานศึกษา ศาสนสถาน และชุมชนท้องถิ่น โดยต่างฝ่ายต่างนำทรัพยากรและความเชี่ยวชาญมาแบ่งปันกัน

พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต: แนวคิดและการปฏิบัติ

พิพิธภัณฑสถานมีชีวิตเป็นรูปแบบพิพิธภัณฑสถานที่ใช้บรรยากาศและประเพณีวัฒนธรรมจริงเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการจัดการให้สัมพันธ์กับเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ช่วยแก้ปัญหาความเจ็บเหงาและความไม่น่าสนใจของพิพิธภัณฑสถานหรือศูนย์วัฒนธรรมในปัจจุบัน ที่ยังสามารถคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ควบคู่ไปด้วยได้ (Kaochim et al, 2024)

อนึ่ง พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวม จัดแสดง และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตท้องถิ่น (Vallibhotama, 2018) การสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การรับรู้ตัวตนและความภาคภูมิใจในกลุ่มของตนเองมีผลต่อพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม (Phunwoon and Soontayatron, 2019) การจัดแสดงที่หลากหลายของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นให้มีชีวิตชีวาช่วยดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ของชุมชนในอนาคต (Panyachit, 2019)

ความแตกต่างสำคัญระหว่างพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต กับพิพิธภัณฑสถานแบบดั้งเดิมคือ วิธีการนำเสนอ และการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานแบบดั้งเดิมเน้นการจัดแสดงวัตถุในตู้กระจกพร้อมป้ายคำอธิบาย ขณะที่พิพิธภัณฑสถานมีชีวิตสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าชมสัมผัสประสบการณ์จริง ทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เชื่อมโยงองค์ความรู้กับคุณภาพชีวิต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้คนทั่วไป เช่น การจัดงานบุญประเพณี การจำลองบรรยากาศบ้านเรือนโบราณ การสาธิตการทำอาหาร รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าชมได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่น่าจดจำ (Pluemsamrungit and Wilaikum, 2018)

การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการสร้างสรรค์กิจกรรมที่หลากหลาย โดยเปิดโอกาสให้ได้สัมผัสประสบการณ์ตรง (Ruso and Topdal, 2014) การใช้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานมาช่วยให้พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต ยังเป็นการใช้พิพิธภัณฑสถานพัฒนาเยาวชนในทางสังคม และอารมณ์ ช่วยให้นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่น

(Uztemur et al, 2019) การพัฒนาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตยังพบข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะการบริหารจัดการที่ต้องใช้ทรัพยากรและบุคลากรจำนวนมาก การรักษาสมาคมระหว่างองค์กรอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการปรับตัวให้ทันสมัย การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณในการดูแลรักษาอาคารสถานที่ และวัตถุจัดแสดง (Pinkosol, 2017)

อีตลิสสอง: ประเพณีและวัฒนธรรมที่ทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิต

การดำเนินงานที่สำคัญของพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ คือการนำอีตลิสสองมาแสดง ได้แก่ บุญเดือนยี่ (บุญคุณลาน) บุญเดือน 3 (บุญข้าวจี) บุญเดือน 4 (บุญผะเหวด) และบุญเดือน 5 (บุญสงกรานต์) มานำเสนอเป็นกิจกรรมงานบุญตามประเพณีอีตลิสสอง ได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์จึงไม่เพียงแต่เป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวม และเผยแพร่องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมตามอีตลิสสองช่วยสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในงานบุญประเพณี ช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างสรรค์กิจกรรมที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์ตรง ผ่านการมีส่วนร่วมในงานบุญประเพณี ซึ่งช่วยดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่า และเกิดความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรม และการจัดแสดงตามฤดูกาลและเทศกาลต่าง ๆ ทำให้พิพิธภัณฑ์มีความมีชีวิตชีวา ไม่ซ้ำซาก น่าติดตาม และสามารถดึงดูดให้ผู้คนกลับมาเยี่ยมชมซ้ำได้

หากพิจารณากรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชนละหาร จังหวัดนราธิวาส ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ เป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนที่สามารถทำให้ผู้คน หรือชาวบ้านในชุมชนละหาร เข้ามามีส่วนร่วมกับตัวพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน (Jerawang, 2020) การศึกษาแนวทางการจัดการของพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตแห่งอื่น

การนำอีตลิสสองมาใช้ในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา สะท้อนให้เห็นการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีชีวิตชีวา โดยผ่านกิจกรรมประเพณีอีสานซึ่งสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตคือการเน้นสร้างประสบการณ์ตรงผ่านกิจกรรมตามเทศกาล แทนที่จะเป็นเพียงการจัดแสดงวัตถุแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การพัฒนายังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านทรัพยากร บุคลากร และงบประมาณ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อความยั่งยืน

พิพิธภัณฑ: ประเพณีวัฒนธรรมอีสานและการจัดการเรียนรู้

1. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานโดยใช้พิพิธภัณฑ

จากการสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสาน โดยใช้พิพิธภัณฑ พบว่า แนวทางที่นักวิชาการได้นำเสนอ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การสร้างประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยพิพิธภัณฑสามารถจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าชมได้มีส่วนร่วมในประเพณีอีสาน ทำให้เกิดความเข้าใจและซึมซับวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ถือเป็นสิ่งสำคัญของพิพิธภัณฑ ทำให้ผู้เข้าร่วมและคนในชุมชนเกิดความรักท้องถิ่น (Nadprasert et al, 2017)

1.2 การเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพิพิธภัณฑสามารถจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตท้องถิ่นที่นำผู้เข้าชมไปสัมผัสวิถีชีวิตจริงในชุมชนโดยมีชุมชนเป็นผู้นำชม ช่วยสร้างความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง (Jutagate, 2014)

1.3 การจัดแสดงแบบบูรณาการ โดยการนำเสนอประเพณีอีสานควรมีการบูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมวิทยา เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน เป็นการให้ชุมชนเป็นฐานที่ส่งเสริมยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม (Soft Power) (Chumsaeng, 2023)

1.4 การจัดกิจกรรมตามปฏิทินประเพณี โดยพิพิธภัณฑสามารถจัดกิจกรรมพิเศษตามช่วงเวลา โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนอาหารพื้นถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้สอดคล้องกับภูมินิเวศวัฒนธรรมของชุมชนอีสาน ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ช่วยให้ผู้เข้าชมได้สัมผัสบรรยากาศได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Tahom and Senarat, 2018)

1.5 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยพิพิธภัณฑควรสร้างความร่วมมือกับชุมชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่ครอบคลุม และมีความหลากหลาย ช่วยให้บุคคลในชุมชน ผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (Simok, 2023)

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานโดยใช้พิพิธภัณฑของพิพิธภัณฑภูมิปัญญาของโรงเรียนแห่งหนึ่ง

จากการศึกษาพิพิธภัณฑภูมิปัญญา ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง พบว่าการดำเนินงานสะท้อนแนวทางที่ได้สังเคราะห์ไว้ ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมอีสานโดยใช้พิพิธภัณฑอาศัยการสร้างประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม ให้ผู้เข้าชมได้มีส่วนร่วมในประเพณีอีสาน การจัดแสดงแบบบูรณาการ โดยการนำเสนอประเพณีอีสานควรมีการบูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น ภูมิปัญญาหมอลำ ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย ประเพณี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การจัดการกิจกรรมตามปฏิทินประเพณี และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการสร้างความร่วมมือกับชุมชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน ผู้เขียนขอเสนอการดำเนินการ รายละเอียดดังนี้

2.1 การจัดงานบุญเดือนยี่ บุญคุณลาน

การจัดงานบุญคุณลานเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อนระหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์ และความเชื่อพื้นบ้าน เพื่อให้เห็นโครงสร้างพิธีกรรมที่ประกอบด้วยขั้นตอนทางศาสนพิธีที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ และพิธีสู่ขวัญข้าวโดยปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนถึงการอำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการสร้างความหมายร่วมกันของชุมชนอีสาน โดยมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับความเป็นสิริมงคล การเคารพธรรมชาติ และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รายละเอียดดังภาพ 1

ภาพ 1 การจัดงานบุญเดือนยี่ บุญคุณลาน

การแสดงในงานบุญคุณลานประกอบด้วยการสาธิตศิลปะพื้นบ้านโดยศิลปินแห่งชาติที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตเกษตรกรรมผ่านการขับร้อง สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมีการแสดงทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ของนักเรียนร่วมด้วย เป็นการสร้างประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม และการจัดกิจกรรมตามปฏิทินประเพณี รายละเอียดดังภาพ 2

ภาพ 2 การสาธิตการแสดงจากศิลปินแห่งชาติ และให้ความรู้ด้านประเพณีบุญคุณลาน

2.2 การจัดงานบุญเดือน 3 (บุญข้าวจี)

การจัดงานบุญข้าวจี แสดงให้เห็นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมจีข้าวเหนียวถวายพระสงฆ์ และการประกวดพาข้าวอีสานที่มีผู้ส่งผลงานเข้าร่วม เป็นการสร้าง

พื้นที่ทางสังคมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ และเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอีสาน รายละเอียด ดังภาพ 3

ภาพ 3 การมีส่วนร่วมของนักเรียนในบุญข้าวจี

งานบุญข้าวจียังสะท้อนให้เห็นกลยุทธ์การดำรงรักษาและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมอีสาน ผ่านการแสดงและการประกวด โดยการสาธิตศิลปะการแสดงหมอลำของศิลปินมรดกอีสาน และการประกวดเครื่องแต่งกายของนักเรียน เป็นการนำแนวคิดคติชนสร้างสรรค์มาปรับใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมและความสนใจของคนรุ่นใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการต่อรองทางวัฒนธรรมและการสร้างความหมายร่วมกันของชุมชนในการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นพลวัต รายละเอียดดังภาพ 4

ภาพ 4 การสาธิตศิลปะการแสดงจากศิลปินมรดกอีสาน และการประกวดเครื่องแต่งกายอีสานของนักเรียน

2.3 การจัดงานบุญเดือน 4 (บุญผะเหวด)

การจัดงานบุญผะเหวดเป็นหนึ่งในประเพณีสำคัญตามฮีตสิบสอง ที่พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาลัยจัดขึ้น ผ่านกิจกรรมการแห่พระเวสสันดรและการเทศน์มหาชาติ โดยจำลองบรรยากาศของประเพณี ผ่านการจัดขบวนแห่ที่มีการแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านอีสาน การประดับตกแต่งตามความเชื่อโบราณ รวมถึงการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านที่สร้างความครึกครื้น ส่วนการเทศน์มหาชาติใช้รูปแบบ “เทศน์แห่” ที่เป็นศิลปะ

การเทศน์แบบดั้งเดิมที่ผสมผสานระหว่างการเล่าเรื่องและการขับร้องทำนองพื้นบ้าน โดยเนื้อหา 13 กัณฑ์ สะท้อนคุณธรรมสำคัญ โดยเฉพาะทานบารมี ความเมตตา และความเสียสละ กิจกรรมนี้ไม่เพียงอนุรักษ์ ประเพณี แต่ยังสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่มีความหมาย เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านการแห่ การฟังเทศน์ และการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของประเพณี อย่างลึกซึ้ง รายละเอียดดังภาพ 5

ภาพ 5 การจัดงานบุญแห่

2.4 การจัดงานบุญเดือน 5 (บุญสงกรานต์)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้จัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของผู้คนชาวอีสานใน เทศกาลสงกรานต์ โดยจัดให้มีพิธีสงฆ์พระพุทธรูปเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ ยังมีพิธีรดน้ำขอพรจาก ผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีและความเคารพต่อผู้อาวุโส การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่นี้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นในครอบครัวชาวอีสาน เป็นการเสริมสร้างเครือข่ายของการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้คนในชุมชนได้มาร่วมกัน ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ แสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้อาวุโส อันจะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และความสมัคสมานสามัคคีของคนในท้องถิ่น รายละเอียดดังภาพ 6

ภาพ 6 การจัดงานบุญสงกรานต์

2.5 การใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ

พิพิธภัณฑ์ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น ด้านสมุนไพรพื้นบ้านอีสาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการพึ่งพาธรรมชาติเพื่อการดูแลสุขภาพ รายละเอียดดังภาพ 7

ภาพที่ 7 การใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านอีสานหลากหลายรูปแบบ เช่น หมอลำ และวงดนตรีพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ ความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการจัดแสดงแบบบูรณาการหลายศาสตร์ รายละเอียดดังภาพ 8

ภาพ 8 การใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

พิพิธภัณฑ์มีชีวิตไม่เพียงเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ แต่ยังพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับยุคปัจจุบัน สามารถสรุปเปรียบเทียบได้ รายละเอียดดังตาราง 1-2

ตาราง 1 การเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ภูมิภาควิทยาลัย

ประเภทกิจกรรม	รูปแบบกิจกรรม	ผลการเรียนรู้	ผู้มีส่วนร่วม
บุญเดือน 2 (บุญคุณลาน)	<ul style="list-style-type: none"> • สู่ขวัญข้าว • การแสดงจากศิลปินแห่งชาติ • นิทรรศการฮีตสิบสอง 	<ul style="list-style-type: none"> • เข้าใจวิถีเกษตรกรรม • ชิมซบศิลป์พื้นบ้าน • เรียนรู้ความกตัญญูต่อธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> • ประชาชนชาวบ้าน • พระสงฆ์ • ชุมชนท้องถิ่น
บุญเดือน 3 (บุญข้าวจี)	<ul style="list-style-type: none"> • จีข้าวเหนียวถวายพระสงฆ์ • ประกวดพาข้าวอีสาน • ประกวดเครื่องแต่งกาย 	<ul style="list-style-type: none"> • ทักษะการทำอาหารพื้นถิ่น • แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างรุ่น • สืบสานอัตลักษณ์การแต่งกาย 	<ul style="list-style-type: none"> • ครอบครัวในชุมชน • ศิลปินมรดกอีสาน • กรรมการจากชุมชน
บุญเดือน 4 (บุญแหวด)	<ul style="list-style-type: none"> • แห่พระเวสสันดร • เทศน์มหาชาติ • จำลองบรรยากาศบุญแหวด 	<ul style="list-style-type: none"> • เรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา • ชิมซบคติธรรมผ่านชาดก • สัมผัสประเพณีที่มีชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> • พระสงฆ์ • เยาวชนและชุมชน • ประชาชนท้องถิ่น
บุญเดือน 5 (บุญสงกรานต์)	<ul style="list-style-type: none"> • สรงน้ำพระพุทธรูป • รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ 	<ul style="list-style-type: none"> • ความกตัญญูต่อผู้อาวุโส • ความสัมพันธ์ในครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้สูงอายุในชุมชน • วัดและพระสงฆ์

ตาราง 2 กิจกรรมวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาเฉพาะ

ประเภทกิจกรรม	รูปแบบกิจกรรม	ผลการเรียนรู้	ผู้มีส่วนร่วม
ภูมิปัญญาสมุนไพร	<ul style="list-style-type: none"> • จัดแสดงองค์ความรู้ • สาธิตวิธีการใช้ 	<ul style="list-style-type: none"> • การพึ่งพาธรรมชาติ • ตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากร 	<ul style="list-style-type: none"> • หมอยาพื้นบ้าน • ผู้รู้ในชุมชน
ศิลปะการแสดง	<ul style="list-style-type: none"> • การแสดงหมอลำ • ฝึกหัดการแสดง 	<ul style="list-style-type: none"> • ศิลปะการเล่าเรื่อง • ดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> • ศิลปินพื้นบ้าน • เยาวชนและครู

3. บทวิเคราะห์คุณค่าและผลกระทบ

พิพิธภัณฑ์ภูมิภาควิทยาลัยได้สร้างปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน โดยกิจกรรมตามฮีตสิบสองกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสถาบันในชุมชนท้องถิ่น เช่น งานบุญข้าวจีที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ใหญ่และเยาวชน เป็นพลังขับเคลื่อนการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (Nakhon Khon Kaen School, 2021)

กระบวนการเรียนรู้ที่พิพิธภัณฑจัดขึ้นสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของ Kolb (2015) ที่เสนอวงจร 4 ขั้นตอน เมื่อวิเคราะห์กิจกรรมบุญคุณลาน สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เชิงรูปธรรมผ่านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม สังเกตและไตร่ตรองผ่านการชมการสาธิตและฟังคำอธิบายจากปราชญ์ชาวบ้าน สร้างแนวคิดเชิงนามธรรมเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของประเพณี และทดลองปฏิบัติผ่านการร่วมแสดงหรือจัดนิทรรศการ ทำให้กระบวนการเรียนรู้สมบูรณ์ตามวงจรของ Kolb อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพิพิธภัณฑมีชีวิตยังพบความท้าทายหลายประการ ทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างจำกัด การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดคนรุ่นใหม่ การสร้างสมดุลระหว่างการรักษาความดั้งเดิมกับการปรับให้เข้ากับยุคสมัยเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

อนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบพิพิธภัณฑภูมิภาคอื่น โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา นี้ กับพิพิธภัณฑท้องถิ่นชุมชนละหาร จังหวัดนราธิวาส (Jerawang, 2020) พบว่าความแตกต่างที่น่าสนใจ พิพิธภัณฑชุมชนละหารเป็นพิพิธภัณฑเอกชนที่พึ่งพาชุมชนและการท่องเที่ยว มีอิสระในการบริหารจัดการมากกว่า ขณะที่พิพิธภัณฑภูมิภาคอื่น อยู่ภายใต้สถาบันการศึกษา มีกลุ่มเป้าหมายหลักเป็นนักเรียน และใช้ทรัพยากรจากระบบการศึกษา ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑมีชีวิตต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทและโครงสร้างการดำเนินงาน

มุมมองและแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑมีชีวิต

พิพิธภัณฑมีชีวิตเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่มีบทบาทเกินกว่าการรวบรวมวัตถุ แต่พัฒนาเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ และการสร้างความหมายร่วมกันทางสังคม จากการศึกษาพิพิธภัณฑภูมิภาคอื่น โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาแห่งนี้ สามารถพิจารณาพิพิธภัณฑมีชีวิตใน 3 มิติหลัก คือ พลวัตทางวัฒนธรรม การสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่สาธารณะ (Appadurai, 1996; Bourdieu, 1986; Vygotsky, 1978) และสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาในอนาคต รายละเอียดดังนี้

1. พลวัตทางวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑมีชีวิต

พิพิธภัณฑมีชีวิตสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาตามบริบทสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Appadurai (1996) ที่เชื่อว่าวัฒนธรรมมีการไหลเวียนและปรับเปลี่ยน (Cultural Flow) ผู้เข้าชมสามารถเห็นพัฒนาการของวัฒนธรรมอีสานผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้นตามฮีตสิบสอง การจัดแสดงเครื่องแต่งกายพื้นบ้านที่เคยเป็นชุดประจำวันแต่ปัจจุบันถูกปรับให้เป็นเครื่องแต่งกายในโอกาสพิเศษ และการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและความเชื่อที่ปรับให้เข้ากับยุคสมัย

การเรียนรู้วัฒนธรรมในลักษณะนี้มิได้มุ่งที่การอนุรักษ์แบบหยุดนิ่ง แต่เป็นการทำความเข้าใจพลวัตและการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลง

ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการธรรมชาติที่เกิดขึ้นในทุกสังคม และวัฒนธรรมที่มีชีวิตย่อมต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

2. การสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

พิพิธภัณฑน์มีชีวิตทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยไม่ใช่เพียงการจัดแสดงวัตถุอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นการจัดวางอย่างมีความหมายที่สะท้อนเรื่องราว คุณค่า และวิถีชีวิตของชุมชน สะท้อนแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ Bourdieu (1986) ที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่สามารถสะสมและแปลงเป็นประโยชน์ทางสังคมได้ ซึ่งการจัดวางวัตถุในพิพิธภัณฑน์สมัยใหม่ ไม่เพียงบอกเล่าประวัติและการใช้งาน แต่ยังสื่อถึงความสัมพันธ์ของวัตถุนั้น กับวิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าของชุมชนอีสาน

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมที่มีชีวิตชีวา เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นอย่างมีความหมาย ทำให้เยาวชนไม่เพียงรับรู้ แต่ยังเข้าใจที่มาที่ไป และคุณค่าของรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง นำไปสู่ความภาคภูมิใจและความปรารถนาที่จะสืบสานต่อไป

3. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างความหมายร่วมกัน

พิพิธภัณฑน์มีชีวิตเป็นพื้นที่แห่งการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่น่าสนใจ โดยเฉพาะระหว่างคนต่างวัย และต่างประสบการณ์ สอดคล้องกับการสร้างความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ Vygotsky (1978) เน้นความสำคัญของผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการช่วยเหลือแนะนำได้ จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าชมพบว่า คนต่างรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุจัดแสดง และกิจกรรมทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ผู้สูงอายุมักมีอารมณ์ร่วมและความผูกพันกับวัฒนธรรมประเพณีมากกว่า เยาวชน สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างทางประสบการณ์และการรับรู้ระหว่างคนต่างรุ่น ซึ่งการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑน์มีชีวิตช่วยลดช่องว่างดังกล่าว โดยการสร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม เกิดเป็นประสบการณ์ร่วมที่ทำให้เข้าใจกันและกันมากขึ้น เช่น การประกวดพาข้าว อีสาน การสาธิตการจักข้าว และการแสดงหมอลำ เปิดโอกาสให้คนต่างรุ่นได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนทักษะ และมุมมอง สร้างความเข้าใจและความหมายร่วมกันทางวัฒนธรรม

4. แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑน์มีชีวิตในอนาคต

จากการศึกษาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑน์สมัยใหม่ กรณีศึกษาโรงเรียนแห่งหนึ่ง ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑน์มีชีวิตในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 การสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑน์ท้องถิ่น การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑน์ท้องถิ่นในภูมิภาคเดียวกัน จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และแนวปฏิบัติที่ดี นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน รวมถึงการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนที่จะช่วยขยายฐานความรู้ และการมีส่วนร่วม

4.2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พิพิธภักข์มีชีวิตควรร่วมมือกับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการความรู้จากพิพิธภักข์เข้ากับการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่เพียงการพาเยาวชนมาทัศนศึกษาเป็นครั้งคราว แต่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสาระวิชาต่าง ๆ

4.3 การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พิพิธภักข์มีชีวิตมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่เพียงสร้างรายได้ให้ชุมชน แต่ยังสร้างความตระหนัก และความเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้เรียนรู้มากกว่า ผู้บริโภค

4.4 การส่งเสริมนวัตกรรมทางวัฒนธรรม พิพิธภักข์มีชีวิตควรเป็นพื้นที่ทดลอง และสร้างสรรค์นวัตกรรมทางวัฒนธรรม ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความคิดสร้างสรรค์ร่วมสมัย ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นมีพลวัตและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่

4.5 การใช้สื่อที่หลากหลาย พิพิธภักข์มีชีวิตควรใช้สื่อที่หลากหลายในการนำเสนอ ทั้งสื่อดั้งเดิม และสื่อสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทของพิพิธภักข์และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมทุกช่วงวัย

บทสรุป

พิพิธภักข์ภูมิญาติ โรงเรียนกรณีศึกษาแห่งนี้ นับเป็นกรณีตัวอย่างสำคัญของการพัฒนาพิพิธภักข์ท้องถิ่นไปสู่การเป็นพิพิธภักข์มีชีวิตที่มีพลวัต โดยอาศัยกรอบคิดและการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับ “ฮีสตีสอง” ซึ่งเป็นระบบคุณค่าและแบบแผนขนบจารีตประเพณีที่สำคัญของผู้คนอีสาน พิพิธภักข์แห่งนี้ไม่ได้จำกัดพื้นที่ (Sphere) ของการเก็บรักษาหรือจัดแสดงวัตถุเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ การเรียนรู้ที่มีชีวิต ผ่านการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี การจำลองพิธีกรรม และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ชุมชนท้องถิ่น และปราชญ์ท้องถิ่น การใช้ฮีสตีสองเป็นฐานการจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนซึมซับวัฒนธรรม ทั้งมิติทางจิตวิญญาณ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้การเรียนรู้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในอัตลักษณ์ อีสานมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น พิพิธภักข์สถานแห่งนี้ยังสะท้อนถึงบทบาทของโรงเรียนในการดำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น และสร้างพลเมืองที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมอย่างมั่นคงในโลกสมัยใหม่ อีกด้วย

References

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood Press
- Chumsaeng, C. (2023). The Development of the Multiple Intelligences of Students Using Community-based Learning Management: A Case Study of the Creation of the Youth Drama Hed Dee at Nakhon Khon Kaen School, Khon Kaen Province. *Journal of Humanities, Social Sciences, and Education, Mahidol University*, 6(2), 263-298. [In Thai].
- Falk, J. H., and Dierking, L. D. (2013). *The Museum Experience Revisited*. New York: Routledge.
- Hobsbawm, E. J., and Ranger, T. (Eds.). (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jerawang, C. (2020). *Local Museum Management with Community Participation and Development: A Case Study of Khun Lahar Local Museum*. (Independent Study, Thammasat University). [In Thai].
- Jutagate, A. (2014). Community Participation in Learning Management of the Bangkok Local Museums. *Veridian E-Journal*, 7(3), 1113-1124. [In Thai].
- Kaochim, T., Sinthuboon, K., ..., and Rakpan, K. (2024). Living Museum Design Guidance for Cultural Tourism: Inthakhin Community, Mae Taeng, Chiang Mai. *Genesha Journal*, 20(2), 183-197. [In Thai].
- Kolb, D. A. (2015). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. (2nd ed.). New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Nadprasert, P., Boriboon, G., and Sungsi, S. (2017). Management of Local Museums to Promote Lifelong Learning. *Veridian E-Journal*, 10(2), 861-878. [In Thai].
- Nakhon Khon Kaen School. (2021). *Report on the Implementation of the Third Month Merit-making Ceremony, Boon Khao Jee*. Khon Kaen: Nakhon Khon Kaen School. [In Thai].
- Panyachit, S. (2019). Local Museum: The Role of Arts, Culture and Sustainable Development. *Journal of Fine and Applied Arts, Srinakharinwirot University*, 23(2), 113-128. [In Thai].
- Phunwoon, P. and Soontayatron, S. (2019). Perception of Cultural Identity, Uniqueness, and Symbol Affecting the Mon's Awareness Towards Socio-cultural Impacts of Tourism in Ko Kret, Thailand. *Journal of Sports Science and Health*, 20(2), 151-165. [In Thai].

- Pinkosol, S. (2017). *Museum Management for Learning: A Case Study of Bangkok Folk's Museum*. (Master's Thesis, Burapha University). [In Thai].
- Pluemsamrungsit, P. and Wilaikum, F. (2018). Museum: Learning Resources for Developing Learners in the 21st Century. *T.L.A. Bulletin*, 62(1), 43-67. [In Thai].
- Ruso, L. and Topdal, E. B. (2014). The Use of Museums for Educational Purposes Using the Drama Method. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141(2014), 628–632
- Simok, S. (2023). Development of Community Learning Resources based on Local Wisdom on Religion and Traditions by Emphasizing the Cooperation of Communities. *Academic Journal for the Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University*, 6(3), 1-13. [In Thai].
- Tahom, U. and Senarat, S. (2018). Application of Cultural Capital and Local Community Development in the Northeastern Region. *Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak*, 5(1), 15-24. [In Thai].
- Uztemur, S., Dinc, E., and Acun, I. (2019). Teaching Social Studies in Historic Places and Museums: An Activity-based Action Research. *International Journal of Research in Education and Science*, 5(1), 251-271.
- Vallibhotama, S. (2018). *Museums and Local History: A Collaborative Learning Process*. Bangkok: Lek-Prapai Viriyapant Foundation. [In Thai].
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.